

Å 10.398

1918—1928

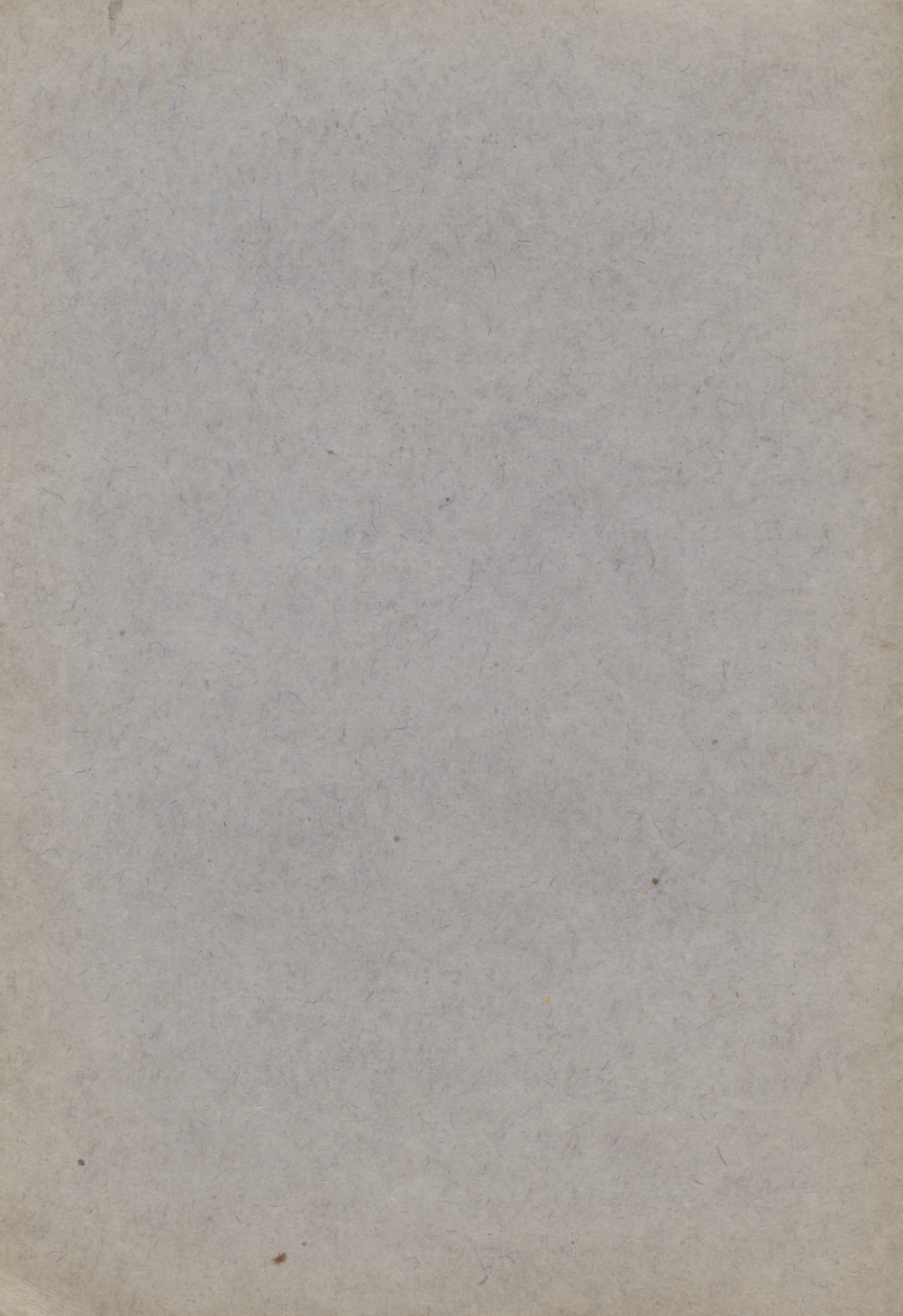
**Svenska Lärarförbundet
i Estland**

10 år

Minnesskrift

Utgiven av Svenska Lärarförbundet.

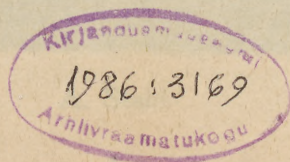

Förord.

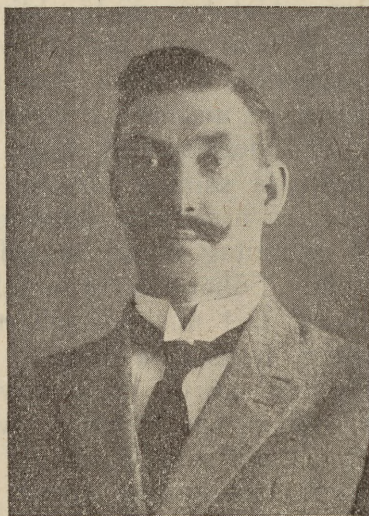
Samlandet av materialet för denna lilla minnesskrift har varit förenat med stora svårigheter. Tiden har varit för knapp och förbindelserna med en del orter dåliga. Det har därför blivit några luckor i uppgifterna, som man får ha överseende med. Uppgifterna angående de olika skolorna ha medtagits i den form de insänts av lärarne, varför data angående lärares födelseår och dag saknas på en del ställen. Men då samma lärare oftast verkat vid olika skolor, så återfinnas felande födelsedata m. m. med få undantag bland uppgifterna från någon annan skola. Sökandet torde icke bereda för stora svårigheter. Det måste emellertid medgivas, att minnesskriften, trots sina brister, ger en god och överskådlig bild av de estlandssvenska skolorna och deras småningom skeende utveckling ända från 1870-talet till närvarande stund, och i den ha samlats uppgifter, som kanske annars skulle gått förlorade för eftervärlden. Minnesskriften torde därför i mer än ett avseende ha sitt värde för lärarförbundets medlemmar och andra intresserade.

Reval i februari 1929.

Utgivaren.

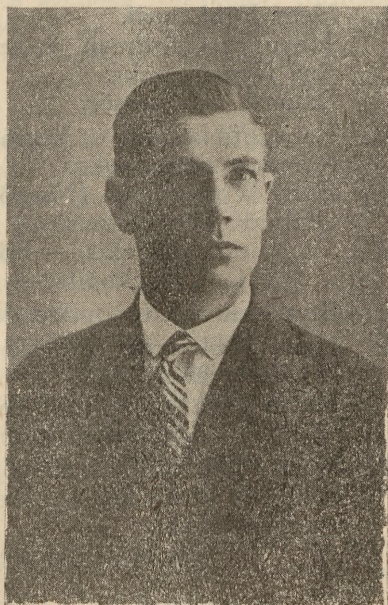
Svenska Lärarförbundets nuvarande styrelse.

H. Pöhl, ordf. o. kassör.

N. Blee, sekreterare.

A. Stahl.

SVENSKA LÄRARFÖRBUNDETS I ESTLAND STYRELSE.

1919. Joel Nyman, ordf.
Alexander Heyman, v. ordf.
Johan Berggren, sekr.
Johan Nyman, kassör.
1920. Densama.
1921. Joel Nyman, ordf.
Johan Berggren, sekr.
Anton Vesterberg, kassör.
1922. Kaleb Andersson, ordf.
Marta Blees, sekr.
Herman Timmerman, kassör.
1923. Kaleb Andersson, ordf.
Herman Timmerman, sekr.
Eduard Tui, kassör.
1924. Hans Pöhl, ordf.
Johannes Gjärdman, v. ordf.
Joel Nyman, sekr.
Eduard Tui, kassör.
1925. Hans Pöhl, ordf. o. kassör.
Nikolaus Blees, sekr.
Hans Westerblom. (Nargö)
Ombud: För Wormsö — Joel Nyman.
„ Nuckö — Eduard Tui.
„ Rickholtz — Arvid Nyman
1926. Styrelsen och ombuden desamma.
1927. Hans Pöhl, ordf. o. kassör.
Nikolaus Blees, sekr.
Marta Gottkamp, (f. Blees) (Nargö)
Ombuden desamma.
1928. Hans Pöhl, ordf. o. kassör.
Nikolaus Blees, sekreterare.
Andreas Stahl.
Ombuden desamma.
-

SVENSKA LÄRARFÖRBUNDET I ESTLAND.

Sv. Lärarförbundet höll sitt konstituerande möte i Nuckö klockargård den 3 dec. 1918.

Förbundets ändamål är att bevara det svenska språkets livsintressen i våra svenskspråkiga skolor, befrämja den svenska lärarekårens utbildning samt sträva för höjandet av dess ekonomiska ställning.

Under den tid som gått, isynnerhet under övergångsåren, då folkskolan efter Estländska Republikens grundläggning nydanades, har förbundet haft sin största betydelse, men det kommer alltid att hava sin stora uppgift att fylla i den estlandssvenska skolans utveckling.

För att rätt förstå förbundets uppgift, måste vi påpeka, att våra svenska folkskolor, fördelade på fyra skoldistrikt (skolorna på Ormsö och Nuckö tillhöra Viks, d. v. s. Hapsals skoldistrikt, skolan på Runö Ösels distrikt, skolan på L. Rågö, Nargö, Korkis och Wichterpal — Harriens distrikt och skolan i Reval lyder under staden Revals skolstyrelse), icke hava någon enhetlig ledning samt att de estniska skolmyndigheterna på de respektive orterna ej kunna, om de ock vilja, fylla de uppgifter, som lärarförbundet fått åta sig.

En mycket viktig fråga var att skaffa lämpliga läroböcker från Sverige och Finland. Frågan om lärarekårens utbildning är ännu, men var isynnerhet under de första åren, en livsfråga. Under tiden Estland var rysk provins skedde undervisningen i våra skolor på ryska, och lärarnahade uteslutande fått ryskutbildning, som gav dem en mer eller mindre nöjaktig kompetens för kallet, men ingen av dem hade fått undervisning i modersmålet. Nu gällde det att anordna kurser, f. o. f. i svenska språket och andra allmänna ämnen.

Den första kursen, som kom till stånd på Estländska Statens bekostnad (genom Svenska Folkministerns förmedling), hölls i Hapsal sommaren 1919. Där fingo våra lärare för första gången undervisning i modersmålet på statens bekostnad.

Kurserna utvecklades och fortsattes under de följande åren. 1920 anordnades en sommarkurs i Uppsala, 1921 på Birkas folkhögskola, 1922 i Hapsal. Genom dessa kurser, som arbetat enligt officiella seminarieprogram, hava flera av våra lärare skaffat sig full kompetens och några även lärardiplom.

Under de följande åren har hållits en pedagogisk eller studievecka med referat i olika ämnen, då medlemmarna under sällskaplig samvaro fått överlägga om frågor, som röra uppfostran och undervisning samt det kulturella arbetet i bygderna.

År 1925 avhölls en 3 veckors sommarkurs på Birkas och 1926 en studievecka därsammastädes. 1927 avhölls „veckan“ på Ormsö, Hullo, och 1928 igen vid Birkas folkhögskola.

De gångna tio åren, som i huvudsak varit ett banbrytande- och organiseringsarbete, vittna om, att våra svenska lärare tagit sin uppgift på fullaste allvar och gjort sin plikt efter bästa förmåga, samt att de framsteg som vunnits äro av grundläggande betydelse för vår kulturella förkovran, utveckling och bestånd.

I denna minnesskrift äro införda korta krönikor över våra estlandssvenska skolor. Dessa siffror och årtal, som till det yttre äro ett tort material, gömma dock i viss mån levande bevis på det pioniärsarbete, som de trogna kämparne fått utföra i det tysta, och om mången dukat under eller givit efter i hopplös kamp mot övermakten, har hos de flesta dock hoppet på en ljusare framtid för vårt folk ej slocknat, och detta har fått värma och lysa i det fördolda.

Åt dessa sina trogna kamrater, som gått ur tiden utan att se den nya tiden randas, ger vår estlandssvenska lärarekår på 10: de årsdagen sin tacksamma hyllning.

H. Pöhl.

Paschleps seminarium.

Då i mitten av 1860-talet allmän skolundervisning stadgades i Estland och härvarande svenskar ej ägde utbildade lärare, så vände sig pastor L. Mozelli i Reval och W. Girgensohn på Nuckö till svenska missionssällskapet i Stockholm, Ev. Fosterlands-Stiftelsen, och ombad den att hitsända svenska lärare, (se därom i 1928 års almanack.) Denna bön hörsammades och i aug. 1873 anlände hitut 3 lärare, av vilka Thure Emanuel Thorén, född i Hjo d. 21 okt. 1843, stannade på Nuckö och antogs som lärare i det av prosten Girgensohn på estländska riddarskapets bekostnad nyinrättade seminariet för svenskar på godset Paschlep. 12 elever inskrevos, 6 från Nuckö, 3 från Vormsö och 3 från Vichterpal, av vilka dock en avled och tre avgingo av annan orsak, så att endast 8 avlade avgångsexamen efter en treårig kurs, 1874—1876. — Såsom andre lärare i estniska och ryska språken, samt musik tjänstgjorde klockaren Anton Vestersten, f. d. 27 juni 1850 gamla stilen död i Reval) och eleverna måste två dagar i veckan vandra den över 3 verst långa vägen till klockaregården under två års tid; sista året 1876 antogs som lärare i estniska och ryska Johan Kuuskmann från Nyby, (f. d. 17. 8. 1853, död i Petersburg), så att eleverna sluppo vandra fram och åter. Undervisningen pågick, som sagt, tre år med 2 månaders sommarlov varje år och efter slutad kurs erhöilo alla genast platser utom en, som var för ung, blott 17 år.

Andra kursen begynte den 10 jan. 1877, då 12 elever inskrevos, av vilka en snart avgick, men en annan i stället antogs vid andra terminens början. Kursen fortgick oabrutet med samma lärare till dec. 1879, då 11 elever utexaminerades och erhöilo lärareplatser, utom en som blev bibelkolportör.

I januari 1880 mottogs en tredje klass med 11 elever, alla utom 3, ester, och undervisningen måste hädanefter ske på estniska språket, utom tyska och ryska och detta till följd därav, att den svenska lärarbristen numera var

avhjälp. Thorén, som ej behärskade estniska språket, kom nu i en svår ställning, så att han av överansträngning med inlärandet därav och även av andra orsaker så försvagades till hälsan, att han ej kunde deltaga i undervisningen och hans estniske lärare J. Liewoh måste assistera för honom. Så fortgick det till maj 1881, då han var nödsakad ta avsked och flytta hem till Sverige.

Läraren i estniska och ryska, vilken även i st. för svenska undervisade i tyska, blev genast i början av tredje terminen sindessjuk och måste naturligtvis sluta med undervisningen; det var den 3 febr. 1880 och i hans ställe kallades Paschleps folkskollärare Johan Nymann (f. d. 21 juli (2 aug.) 1859. Denne blev nu Thoréns ställföreträdare och skolförelsträndare och i den avgående Kuuskmanns ställe anställdes Thoréns estniske lärare Jaan Liewoh, (f. d. 3 jan. (15) 1862). Med dessa lärarkrafter fortgick skolan till kursens slut i juni 1882, då 9 elever avlade avgångsexamen.

Då nu lärarbristen för tillfället var avhjälp—seminariet var ju grundat särskilt för svenskarna — så upplöstes skolan på Paschlep; men då nu skolan en gång var grundad och riddarskapet ännu lemnade sitt understöd, så uppfördes eget hus på pastoratets jord, halvvägs mellan kyrkan och byn Gutanäs. Här skulle skolan fortsättas och ny kurs påbörjas, och till lärare kallades en f. d. Paschlepelev, Johannes Westersten, (f. d. 17 juni 1864 g. st.) Det var i januari 1887, och endast tre elever anmälde sig till inträde. Nu kom förryskningstiden och undervisningsspråket skulle vara ryska och det hade till följd att riddarskapet indrog sitt understöd. Då därtill ännu kom att läraren heller icke var kompetent, så slutade skolan snart och seminariet likviderades. Huset, som sedan hyste en och annan hyresgäst, försålles åt Paschleps och grannbyar till bönelokal.

Joh. Nymann.

Uppsalakurserna sommaren 1920.

av Joel Nyman.

„Till flydda tider återgår min tanke än så gärna“. Dessa skalden J. L. Runebergs ord kunde tillämpas även på dessa fagra minnen, 16 estlandssvenska lärare och

lärarinnor medfört från sina urfäders land, som de haft glädjen gästa under sex veckor sommaren 1920.

Anledningen till denna kurs var helt enkelt den, att vi lärare behövde få en grundligare kunskap i behandlingen av vårt svenska modersmål. Ty alla hade vi fått vår utbildning i ryskspråkiga skolor, en del hade knappast blivit i tillfälle genomgå ens svensk folkskola. Vidare var det av största vikt, att vi fingo se vårt urhem, som vi kände endast efter tidningar och böcker. Vi behövde komma i omedelbar kontakt med våra stamförvanter andra sidan Östersjön, höra på nära håll Moder Sveas hjärtslag för dessa sina barn, som i otaliga sekler gått vilse i den stora förskingringen.

Själva voro vi dock oförmögna att förverkliga denna vår längtan över till „Frihetens stamort på jorden.“ Vänner i Sverige sågo sig nödsakade träda hjälpende emellan. Främst av dessa nämna vi H. H. Årkebiskopen N. Söderblom, så vår gamle vän Gideon Danell, vidare kyrkoherde David Froste, skriftställare Jakob Blees m. fl. Och efter många om och men stodo vi äntligen på ångarens däck, som skulle föra oss till våra drömmars land i väster. Resan över havet och genom Finlands och Sveriges skärgård var en oförgätlig njutning. Hur klappade icke våra hjärtan, då Sverige äntligen dök upp bakom horisonten i väster. Därifrån hade våra fäder någon gång i den gråa forntiden flyttat äver till vårt nuvarande hemland. Och dit hade många av de våra i tider av nöd räddat sig undan plågende förtryck.

Vi stodo som förhåxade, då vi foro genom den leende skärgården. Och till sist uppenbarar sig „Mälardrottningen“ i all sin glans. Redan på kajen mottogos vi av gamla och nya vänner, mottogos med öppna armar och varma hjärtan. Vi föras från den ena sevärdheten till den andra. Vi njuta och beundra. Kanske se vi också något bortkomna utidenna för oss så främmande omgivningen. Men det förstå våra vänner så väl.

Så ila vi genom fagra bygder till den eviga ungdomens stad Uppsala. Där samma varma mottagande, Svearikets Årkebiskop visar oss sitt ståtliga hem och det ärevördiga templet, domkyrkan. Här hälsar han oss välkomna till Sverige under dessa mäktiga valv, som sett „släkte följa släktes gång“. Ja, vi voro djupt rörda, kände en fläkt av „tonen från himmelen.“

Så följa arbetsfyllda dagar, vilka dock omväxla med oförfalskad glädje. Nya intryck, nya vänner, nya bevis på förståelse och intresse. Ty under tiden hava vi fått göra en resa ned till sydligaste Skåne, vara med om ett student- och seminariemöte. Oförgätliga dagar!

Och så nalkas dessa sex sommarveckor sitt slut. Med vemod taga vi avsked av våra många nyförvärvade vänner, men kosan styres inte hemåt utan ännu längre bort mot väster till utlandssvenskarnas huvudstad Göteborg. Vi få resa i salongvagn, tänk vilken upplevelse för fattiga söner och döttrar av Estlands kargaste byggder. Vi voro uppsluppt glada. Färden går genom Sveriges fagraste bygder, och allas vår vän Kaleb Andersson är med, underhållande och roande.

På vägen, en god bit från Göteborg, mötas vi av professor Vilhelm Lundström, som skall taga oss om hand. Och vid stationen i rikets andra stad äro åter nya vänner tillmötes. Nya intryck, nya rörande bevis på kärlek och tillmötesgående. Aldrig skola vi glömma den festliga sommaren med de ledande männen för Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Eller utflykten till Kungelas ruiner eller den härliga slottsskogen, hamnen och jätteångaren Drottningholm. Det blev intryck på intryck, så att det till sist snurrade alldeles runt.

Men allt har ett slut. Vi vinkade farväl till Göteborg och till Stockholm och så sutto vi igen på vår förra ångare, som skulle föra oss tillbaka till vår karga hembygd och till de många uppgifterna härute. Men vi hade blivit rikare på minnen och intryck, rikare även på kunskaper och på rörande bevis, att vi ej voro ensamma i kampen för den svenskhet, vi fått i arv av våra fäder. Och alla ville vi göra vad på oss beror, att detta arv måtte gå vidare till efterkommande led. Vi kände oss ännu mera intimt sammanknytna med stamfränderna i Sverige och världen runt, glada över vad vi fått se och erfara — och glada över att vara svenskar!

Revals svenska skola.

För Revals svenskar, ett litet samhälle på c. 500 personer, har det ursprungligen icke funnits någon svensk undervisning. De svenska barnen i församlingen ha besökt ryska, tyska och estniska skolor. Svensk söndagsskola har dock existerat under långa tider, och har undervisningen i den skötts av församlingens svenska präster och delvis även klockare.

Egentlig skolundervisning blev det på hösten 1917, då nuvarande svenska skola öppnades. Till lärarinna kallades redan året förut fröken Ester Eleonora Nyman från Ekenäs, som genomgått seminariet i nämnda stad och förut haft lärarinnetjänst i Finland. Vintern 1916/17 erhöles svenska barn, som besökte andra skolor, undervisning i modersmålet och religion — dåvarande ryska myndigheter tilläto icke öppnandet av någon svenskspråkig privatskola — av fröken Nyman. Och på hösten 1917 började fröken Nyman undervisningen i den nyöppnade privatskolan på Riddaregatan 9, först endast med en klass, med så ökades klassantalet varje år med en klass tills skolan var sexklassig, såsom den ännu i denna dag är. Lärarantalet ökades också med åren, och ha sedan i skolan arbetat 1 à 2 lärare jämte timlärare. — Med fröken Nymans flyttning till Reval blev det också mera liv i den svenska verksamheten härstäder. Hon kom med nya idéer från ett kulturland, och den nyöppnade skolan omfattades med livligt intresse icke blott av ungdomen utan även av de äldre, som genom sammanskott och anordnande av fester helt och hållet utan understöd underhöll skolan under den första tiden.

Skolans lokal har varit förlagd än till svenska kyrkans gård å Riddaregatan 9 och än till samma kyrkas gård å Riddaregatan 3, där den för det mesta verkat och numer blivit bofast. — Svenska Odlingens Vänner, som är ägare till och förmyndare för privatskolan, har hela tiden fått stå för kostnaderna för hyra, ved, lyse, vaktmästare, och undervisningsmaterial och staten och staden Reval ha förutom under de första åren betalt lärarlönerna. — 1927 företog Sv. Odl. Vän. en grundlig renovering av lokalen å Riddaregatan 3 och hyrde den på 10 år av svenska kyrkan.

Från och med 1921 betalar stat och stad lärarlönerna, ett à två år dessförinnan erhöles ett mindre anslag av staden.

Elevantalet har varit mycket omväxlande. Under den första tiden cirka 25—30 pr år 1921 c. 40, sedan 30—35, under de tre sista åren har antalet sjunkit, såsom över allt, så vi haft endast 18—24 under dessa år.

Följande lärarekrafter ha verkat här:

1. Ester Eleonora Nyman, f. 5/5 1892, 1917—1923,
2. Edith Vestersten, f. 15/2 1894, 1919 till denna dag,
3. prosten Nils Linderstam, f. 15/1 1887, 1919—1921,
4. Nikolaus Blees, f. 28/12 1883, 1920 till denna dag,
5. Elna Edit Kristola, f. 4/2 1892, 1921—1923,
6. Selma Myllylä f. 24/5 1889, 1923—1926, död i Finland 5/6 1927,
7. Anna Östergren, f. 19/1 1904, 1926/27,
8. Andreas Stahl, f. 11/2 1898, 1927 till denna dag,
9. Maria Blees, f. 11/2 1898, 1927 till denna dag.

Höbrings folkskola.

Höbrings skola började sin verksamhet något före jul 1877 i förändamålet uppfört skolhus. Det byggdes åren 1876—1877. Huset remonterades, uppbyggdes år 1914. Från och med hösten 1920 är skolan 4-klassig. Åren 1877—1920 var skolan 3-klassig.

Elevantalet har varierat i medeltal pr år 1877—1895 40, 1895—1905 45, 1905—1915 58, 1915—1925 66, 1925—1928 67.

Följande lärare ha tjänstgjort:

1877—1893	läraren Joh. Dans, född d. 25 april 1856, död 20 okt. 1927.
1893—1901	läraren Custav Brandt, född d. 24 okt. 1857.
1901—1904	” Hans Pöhl ” ” 16 aug. 1876.
1904—1912	” Joel Nyman ” ” 29 juni 1882.
1912—1913	” Johannes Lemberg ” ”
1913—1914	” Erik Thomsson ” ” 14 nov. 1891.
1914—1910	” Nikolaus Blees ” ” 28 dec. 1883.
1919—1922o. 1925	” Anton Vesterberg ” ” 5 juni 1897.
1910—1921	” Emilie Blees ” ” 24 dec. 1899.
1911—1925	” Emmy Grönström ” ” 6 sept. 1902.
1912—1923	” Matias Viberg ” ” 13 april 1904.
1913—1925	” Ida Kivarimees ” ” 1 maj 1893.
1915—1926	” Kristof Freiman ” ” 25 juli 1891.
1916—	” Alide Blees ” ” 25 nov. 1906.

Rosleps folkskola.

Skolan började sin verksamhet den 2 nov. 1901 i det nyuppförda skolhuset. Huset byggdes 1900. 1903 brann taket ner, och på hösten utfördes därpå en större remont. Det viktigaste i skolans liv är att den på hösten 1921 förvandlades till 4-klassig folkskola och hösten 1927 till V klassig. Ända till hösten 1921 var skolan 3-klassig. — Elevantalet har varierat i medeltal pr år under ryska tiden mellan 30—35. Under det första årtiondet efter ryska tiden 40, andra årtiondet 40—45. Under de 5 sista åren 30—35. — Följande lärare ha tjänstgjort:

1901—1903	Johan Tomty, född d. 13 aug. 1868, död d. 19 april 1921,
1903—1905	Nikolaus Blees, född den 28 dec. 1883,
1905—1908	Karl Barudd, född d. 14 jan. 1889, död den 22 juni 1916.
1908—1915	Alex. Timmerman, född d. 17 juli 1886, död d. 21 aug. 1920.

En kortare tid tjänstgjorde Johannes Dans och Erik Thomsson, ungefär 4 månader för A. Timmerman.

1915—1916	Albert Palmkron, född den 18 jan. 1888,
1916—1920	Alex. Heyman, född d. 18 aug. 1889, död d. 10 juni 1920,
1920—1921	Maria Appelblom, f Timmerman, född den 8 sept. 1894.
1921—1928	Arvid Nyman, född den 22 juni 1895,
1927—1928	Carl Blees, född den 12 okt. 1905,
1928 —	Helene Laving, född den 31 jan. 1904.

I och II klasserna av Rosleps skola äro förlagda till Bergsby, f. d. Bergsby skola. Ursprungligen voro Rosleps, Spithamns och Bergsby skolor en enda skola, benämnd Kålsve-skola.

Spithamns folkskola.

Skolan i Spithamn började sin verksamhet 1919 i byns bönhus. Det visade sig snart att huset var för trångt och för övrigt långt ifrån dugligt till skollokal.

1921 började man bygga den nuvarande skolan, som blev färdig hösten 1922. Den 6 dec. samma år flyttade skolan till den nya lokalen.

Under sina första verksamhetsår var skolan 3-klassig, emedan 4-de klassens barn besökte skolan i Roslep.

År 1922 förvandlades skolan till 4-klassig. — Elevantalet har varierat mellan 20—30. — Från skolans början till 1921 tjänstgjorde vid skolan läraren Johannes Dans, nuvarande lärare vid Odinsholms skola. Sedan 1921 tjänstgör vid skolan läraren Herman Söderholm.

Odinsholms folkskola.

Skolan började sin verksamhet 1883 i det för ändamålet uppförda skolhuset. Det nuvarande skolhuset — det förra förföll — byggdes 1919—1920. Större remonter utfördes 1925. Skolan förvandlades till 4-klassig 1924.

Klassernas antal under de olika perioderna: 1883—1893 3 klasser, 1910 3 klasser, 1921 2 klasser, 1922—1924 3 klasser, 1924—1828 4 klasser.

Elevernans antal under ryska tiden 7—9 elever, nu 13—16 elever.

Följande lärare ha tjänstgjort:

1883—1893 Johan Nyman, född den 2 aug. 1859,

1910 — Johannes Timmerman,

1921—1928 Johannes Dans, född den 5 januari 1898.

Hullo folkskola, Ormsö.

Hullo folkskola är en direkt arvtagare till L. J. Österbloms skola, vilken tog sin början år 1873 å Ormsö prästgård. Skolarbetet försiggick i s. k. „härbare“, som numera är rivet.

Eget hus fick skolan år 1881, då läraren och missionären L. J. Österbloms „Fridhem“, numera Ormsö kommunalhus, blev färdigt.

Sedan flyttades skolan till sin nuvarande lokal, f. d. kommunalhuset, som torde vara uppfört år 1886. Nuvarande klassrummet tillbyggdes senare, år 1900.

År 1887 landsförvistes läraren Österblom och besökte skoldistrikets barn ett år skolan i Sviby, som arbetade under läraren Johan Lindströms ledning. Sedan denna skola nedlagts, återupptogs arbetet i Hullo i Österbloms „Fridhem“. Till lärare hade kallats Hans Alkvist, hemma från Hullo, Ormsö.

Från och med läsåret 1918—1919 början blev skolan rent svenskpråkig ifrån att förr hava varit blandspråkig.

Läsåret 1919—1920 blev skolan fyrklassig. Hösten 1922 fick skolan sin V klass och året därpå även den VI klassen.

Elevantalet har varierat mellan 30—50 under ryska tiden och sedan klassernas antal utökats till sex, har antalet elever gått upp till 70-talet.

Skolans första lärare var således 1) Lars Johan Österblom från Sverige, som arbetade åren 1873—1887.

- 2) Hans Alkvist 1888—1900,
- 3) Leontine Amalie Kalff 1900—1918.
- 4) Joel Nyman 1918— till denna dag.
- 5) Magdalena Hollingers 1919— till denna dag,
- 6) Martha Blees 1922—1923.
- 7) Edit Hansson 1923—1924, hemma från Finland.
- 8) Sigrid Heldring 1924—1926.
- 9) Ida Kivaremees 1926—1927.
- 10) Tomas Gärdström 1927—1928.
- 11) Marta Holm 1928— till denna dag.

Kärslätts folkskola på Wormsö.

Skolan började sin verksamhet 1877 på hösten (15 oktober).

Skolhuset byggdes år 1876 i Kärslätt byn.

Skolan började sin verksamhet i det nybyggda skolhuset år 1877 och arbetar ännu i dag i samma lokal.

En större remont utfördes 1900.

År 1919 fördubblades skolan till 4-klassig och elevantalet i Kärslätt skoldistrikt fördubblades; samtidigt öppnades vid skolan 2 parallellklasser, en i Borrby och den andra i Förby.

Från 1877—1917 var klassernas antal i skolan 3 och från 1917—1928—4. I första och andra årtiondet varierade elevantalet mellan 50 och 60, i tredje och fjärde mellan 60 och 80 och i femte mellan 100 och 140.

Som lärare hava tjänstgjort vid nämnda skola från år 1877—1928 följande:

- 1) Johan Hammerman, född I. X. 1851—1877—1900
- 2) Alfred Hammermann, född 25 IX. 1879, 1900—1906 o. 1917—1918
- 3) Karl Barudd född 14 I. 1889, 1908—1913, + 22. VI. 1916.
- 4) Johan Kalff född I. III. 1893, 1911—1915 o. 1991—
- 5) Johan Berggren ” 18. IV. 1897, 1913—1915.
- 6) Herman Timmerman ” 21. X. 1897, 1915—1916.
- 7) Maria Timmerman ” 8. IX. 1894, 1915—1916.
- 8) Ida Kiraremees ” 1. IV. 1893, 1916—1917.
- 9) Karl Väden ” 2. III. 1891, 1916—1917.
- 10) Maria Kivaremees ” 7. IV. 1890, 1918—1918.
- 11) Anders Vesterblom ” 16. IX. 1896, 1919—1928.
- 12) Johannes Gjärdman ” 8. V. 1897, 1920—1926.
- 13) Johan Lindström ” 1929—1922 o. 1927—
- 14) Alide Vesterblom ” 10. V. 1895, 1920—1924.
- 15) Anders Appelblom ” 21. X. 1900, 1923—1928.
- 16) Katarina Hammerman ” 12. XI. 1894, 1928—

I Borrby, vanligen kallad Borrby skola, har Kärslätts skola parallellklasser. Både Borrby och Förby skolan höra till Kärslätt skola.

Förby folkskola.

Under ryska storväldets tider fanns på Västervackan på Wormsö en enda gemensam skola i Kärslätt. Dit hörde även Förby, som var den avlägsnaste av byarna. Tidigt på morgonen skulle barnen börja sin

skolvandring genom skogen, under vintern på ofarbara vägar. Efter den långa mödosamma skoldagen nådde barnen slutligen hemmet under sena kvällen, dödströtta och uthungriga. Efter maten blev det nog inte mycket av läxläsningen, ty „John Blund“ tog nog snart barnen i sitt ljuva sköte. Man kan förstå, huru mycket barnen under sådana förhållanden hinna inhämta kunskaper, som även så sparsamt meddelades i skolan. Under den långa vägen lärde man sig alla möjliga odygder. Föräldrarna insågo så småningom, att det där icke gick. Man sade, att det icke lönade sig, att skicka barnen ut och frysa. Under två—tre års tid besöktes inte alls Kärrslätt skola av Förby barn. En ny tid uppgick emellertid för vår ö samtidigt med Estlands självständighetsförklaring. Vägen stod nu öppen och möjligheter funnos även för bildningens höjande. Skoltvånget gjorde, att Kärrslätt skola ej kunde inrymma barnen från Förby. Enda utvägen var att grunda egen skola i Förby, vilket även av myndigheterna beviljades. Som skollokal uppläts bönehuset, skolmöbel, förfärdigade barnaföräldrarna själva och skolan kunde börja sin verksamhet den 18 oktober 1920.

Som lärare anställdes Johannes Gjårdman, Nuckö. Med det ökade antalet barn ökades också klassernas antal med åren. På tredje året anställdes ytterligare en lärare, näml. Anders Appelblom, Hullo; och för detta läsår 1922/23 på våren utkommo de första barnen med 4-klassigt avgångsbetyg. Från denna tid har skolan haft två lärare och 4 klasser.

Hösten 1927 flyttades lärarne: Anders Appelblom till Borrbyskola och läraren vid Borrbyskola Anders Vesterblom till Förbyskola.

Den 1 febr. 1928 kallades J. Gjårdman till Nuckö. Bisholms skola. I läraren J. Gjårdmans ställe anställdes f. d. lärarinnan vid Borrbyskola, fru Alide Vesterblom.

Skolan arbetar nu under sitt 9-de läsår och ett femtiotal elever hava genomgått skolan's 4 klasser.

Norrby folkskola.

Skolan började sin verksamhet 28 (15) oktober 1918 med 3 klasser och en lärare. Som lokal användes den delen av det nuvarande skolhuset, som byggts redan året 1912.

Hösten 1919 utvidgades den till 4-klassig skola och fick en lärare till. Den nya klassen inhyrdes först i en bondstuga. Senare, den 15 nov. 1921, flyttades klassen in i nya lokalen, som under tiden byggts vid skolhuset.

Hösten 1928 utvidgades skolan igen, denna gång till 5-klassig och fick nu en tredje lärare.

Elevernas antal har under de olika skolåren varit följande: 1918/19—43, 1910/20—54, 1920/21—52, 1921/22—51, 1922/23—42, 1923/24—36, 1924/25—40, 1925/26—45, 1926/27—51, 1927/28—47, 1928/29—55. Av de elever som under dessa år besökt skolan, hörde tre till estnisk, de övriga till svensk nationalitet.

Lärare, som tjänstgjort vid skolan, äro följande:

1) Johan Berggren, född den 18 April 1897, erhållit lärarediplom år 1922, anställd här sedan 1918.

2) Katarina Berggren, född den 30 dec. 1900, deltog i lärarekurserna 1919 (Hapsal), 1920 (Upsala) och 1921 (Birkas), anställd från 1919.

3) Anders Nyman, född den 11 dec. 1904, utdimitterad från folkskollärareseminariet i Nykarleby, anställd från 1928.

Sutleps folkskola.

Skolan började sin verksamhet på hösten 1867. Läraren Gustav Umda, som slutat det estniska seminariet i Kunda, börjande undervisningen hemma hos sig i Dyrslätt Rehans rie. Godsägaren G. Taube hade utsett tomt till det nya huset i mitten av byn Sutlep samt skänkt 200 timmerstockar och 600 tegelstenar för ändamålet. På hösten 1868 invigdes det nya huset och skolan flyttade dit. Av gamla Sutleps krog, som förut var på samma ställe, äro skårstenen och köket ännu kvar. Skolhuset tillsammans med nödiga uthus värderades till 647 rubel, varje arbetsdag beräknades till 20 kopek (40 cent).

Lärlönen var 111 rubel pr år, arrendet för jorden inberäknat. Ordningen var mycket sträng, stryk vankades rätt ofta.

Skolan var tvåspråkig, ester (så kallade maalapsed) och svenskar, varvid esterna gingo 3 och svenskarna 3 dagar i veckan. Äldre barn, som slutade vardagsskolan, gingo i söndagsskola året runt. Den 24 mars 1873 beslöt skolans koratorium framgå till myndigheterna med förslag, att de äldre barnen skulle befrias från skolgången under sommarmånaderna från Sant Irja till Mickjal, vilket även beviljades.

Från och med 1876 äro barnen tvungna att besöka skolan 5 dagar i veckan och från denna tid gå ester och svenskar samtidigt 5 dagar. De äldre barnen besöka skolan på lördagarna, senare endast på lördagseftermiddagarna.

Den 10 mars 1894 finner man den första ryska anmärkningen i protokollboken. Läraren G. Umda har gjort sin sista anmärkning i boken den 2. XII. 1895. I juni samma år avled han, efter att hava verkat 28 år på samma plats. Den 15. XI. samma år tog Gustav Tomty emot skolan — var verksam till år 1912. Han hade slutat seminariet i Paschlep, men gift med estinna var hemspråket estniska. Under dessa två lärares tid gick det nedåt med svenskheten. Sutlep by, som förr var nästan uteslutande svensk, har nu till större delen estniskan till hemspråk.

1913 valdes till lärare Alexander Heyman, från Roslep. Han hade själv fått nyare tidens undervisning och hemtade även till skolan mycket nytt: metoder, nya förordningar, mänskligare behandlingsätt m. m.

År 1915 är han tvungen att lämna skolan. Anställd blir nu Villem Ambros från Hosby, men lämnar platsen 1917 på grund av dålig hälsa.

Efter oktoberrevolutionen blir Villem Talback vald till lärare, men slutar 1918. Av ockupationsmakterna anställes läraren Joel Nymän, men trött av oförståelse från något håll, lämnar han skolan och flyttar till Ormsö. Därigenom får svensken i Sutlep ett sår som aldrig kan läkas. Läraren Anton Vesterberg från Rickholtz anställes 1918, men trives inte bra och lämnar skolan samma år 1918. Nu anställes läraren Karl Alun, som tidigare varit anställd i Österby skola. Han är verksam under skolarbetet 1919/20.

På våren 1920 slutar frihetskriget och lärare, som deltagit i det, komma tillbaka, bland dem är löjtnant Herman Timmerman. Han blir vald till lärare vid Sutleps skola, men stadfästes inte av svenskfientliga skolstyrelsen i Hapsal. Efter ett krångel, som räckte ända till Bildningsministeriet, blev han registrerad efter att hava arbetat ett år utan lön. År 1921 inrättades IV. klassen och K. Alun blev ånyo anställd som andre lärare. Undervisningen bedrivs på för- och eftermiddagarna, vilket är förenat med stora svårigheter. Vi hoppas på en bättre framtid.

Nuckö (Bisholms) folkskola.

Bisholms (f. d. Klockaregårdens eller Nuckö folkskola) grundades av prosten Girgensohn år 1872 i Nuckö klockargård. Skolhuset byggdes 2 år senare 1874 vid klockaregården. Nu inrymmer skolan i förra Bisholms herrgårdsbyggnad, antagligen byggd år 1858 av Birkasbaronen Ungern-Sternberg åt hans syster, änkefru Carlblom.

Vid skolan ha större remonter utförts åren 1926, 1927 och 1928. År 1920 nedbrände delvis Klockargårdens skolhus, så att arbetet en tid måste bedrivas i klockarens egen bostad. År 1924 på hösten överflyttades skolan till Bisholms herrgård, som kommunen hade köpt från regeringen för detta ändamål. 1925 förvandlades skolan till 4-klassig.

Skolan arbetade från dess startande till 1925 med 3 klasser. Från 1925 med 4 klasser. Under förstnämnda period bedrevs arbetet med 3 klasser samtidigt; sista året med 2 klasser samtidigt skiftesvis, ena året I och III kl. andra året II och IV kl. Nya elever intagas vartannat år.

Om elevantalet för 1. och 2. årtiondet saknas uppgifter. Årtiondet 890—900 var elevantalets medeltal: svenskar 2, ester 11; 1900—1910 svenskar 13, ester 15; 1910—1920 svenskar 12,7, ester 11, 4; 1920—1928 svenskar 10, ester 14.

För närvarande besökes skolan av 10 svenska och 17 estniska barn, inalles 27 barn.

Vid ovannämnda skola ha tjänstgjort följande lärare och lärarinnor:

- 1) Klockaren Anton Kristiansson Vestersten, f. 10. 7. 1850, 1782—1880, flyttade till Reval där han dog.
- 2) Alexander Hansson Kibbus, f. 5. 1. 1859, död 8. 10. 1882, 1830—1892.
- 3) Klockaren Johan Kristiansson Nymann, f. d. 3. 8. 1859, 1893—1913; för andra gången 1917—1924.
- 4) Arvid Johansson Nymann, f. 21. 6. 1895, 1913—1915.
- 5) Johannes Josefsson Vestersten, f. 10. 7. 1864, 1915—1924.
- 6) Kristof Kristiansson Freiman, f. 25. 7. 1891, vårterminen 1925,
- 7) Fröken Nadezda Kaav, f. 11. 6. 1903, 1925—1928,
- 8) Johannes Andersson Gårdman, f. 8. 5. 1897, från 1 febr. 1928, förr tjänstgjort som lärare vid Kirrimäe folkskola i Taibel kommun åren 1914—1916 och efter krigstjänsten vid Förby skola på Wormsö 1920—1928. Åren 1918—1920 innehaft olika andra befattningar.

Paschleps folkskola.

Paschlep folkskola började sin verksamhet 1865 i Paschleps gamla krog. Folket i bygden hade inte förr fått någon skolundervisning, därför blevo de efter bildning törstande unga flickornas och pojkarnas antal större än den gamla krogen kunde inrymma. Eleverna måste delas i två grupper, bestående av flickor, den andra av pojkar. Båda grupperna undervisades tre dagar i veckan. Efter några års verksamhet flyttades skolan till Nuckö prästgård.

Skolhuset byggdes år 1874. Nuvarande skolhus byggdes 1901.

Större remonter ha utförts år 1922 och år 1925.

Skolan har flyttat tre gånger till annan ort. Första gången från Paschleps krog till Nuckö prästgård, andra gången från prästgården till skolans egen lokal i Paschleps byn och tredje gången till dess nuvarande lokal, som ligger mellan byarna Enby och Paschlep.

Skolan har varit 3-klassig från 1874 till 1920 och från 1920 4-klassig.

Elevantalet har från 1895—1905 i medeltal varit 40 pr år, 1905—1915 39 elever, från 1915 till 1925 68 elever. Under ryska tiden har medeltalet varit 40 pr år och under republikens tid 80 elever pr år. Den sista siffran (80) har varierat mellan 58 och 108.

Vad beträffar elevernas indelning i nationer, så synes det, att större delen av eleverna alltid ha varit svenskar, då de flesta familjenamnen i de gamla journalerna äro svenska.

Följande lärare hava tjänstgjort vid Paschleps folkskola :

- 1) Hans Kibus, född d. 23. III. 1836, dog i april, 1915 1865—868,
- 2) Anders Brus, f. d. 17. VIII. 1849, d. 3. X. 1878, 1868—1877,
- 3) Johan Nymann, f. d. 2. VIII. 1859, 1877—1880,
- 4) Gustav Dreiman, f. d. 19. VII. 1861, 1880—1900,
- 5) Joel Nymann, f. d. 29. VII. 1882, 1901—1903,
- 6) Johan Tomty, f. d. 3. VIII. 1868, d. 19. IV. 1921, 1903—1921 o. 1900—1901,
- 7) Anton Vesterberg, f. d. 4. VI. 1897, ock. 1918 — dec. 1918,
- 8) Martha Gottkamp, f. d. 23. XI. 1895, 1920—1923,
- 9) Eduard Tui, f. d. 10. VII. 1898, från 6. III. 1921 till denna dag,
- 10) Voldemar Sedman, f. d. 2. I. 1904, 1922—1926,
- 11) Emmy Linno, f. d. 6. IX. 1902, 6. IV. 1926 — I. V. 1926,
- 12) Nelly Söderholm, f. d. 17. VIII. 1906, från I. VIII. 1926 till denna dag.

Österby folkskola.

Österby skolan började sin verksamhet år 1868, i början med 3 klasser. Skolhuset byggdes år 1867 av gammalt material, vilket hade till följd att det icke kunde användas mera än 8 år.

Det nuvarande skolhuset uppbyggdes på samma plats år 1876, och var det dåtidens vackraste skolhus i kommunen.

År 1921 blev skolan remonterad och erhöll nuvarande form.

År 1926 förvandlades skolan till 4-klassig folkskola.

Följande lärare ha tjänstgjort :

- Hans Kibus, född den 15. V. 1836, död d. IV. 1915, 1868—1874,
Johan Kuuskmann, f. d. 17. VIII. 1853, död i Petersburg, 1874—1875,
Kristian Engbusk, f. d. 8. XI. 1853, 1875—1885,
Jaan Lievoh, f. d. 16. I. 1862, 1887—1893,
Hans Pöhl, f. d. 16. aug. 1876, 1893—1901,
Johannes Pöhl, f. d. 8. VII. 1883, 1901—1904,
Karl Alun, f. d. 11. VII. 1887, 1905—1916,
Gustav Tomty, f. d. 16. I. 1860, död 27. I. 1925, 1916—1918 och 1925—1926.
Herman Timmerman, f. d. 21. X. 1897, 1918—1918,
Ida Kivaremees, f. d. 1. V. 1893, 1922—1923,
Martha Gottkamp, f. Blees, f. d. 24. IX. 1895, 1925—1925 och 1925—1926.
Nadezda Kaav, f. d. 11. VI. 1903, 1925—1925,
Alexander Sedman, f. d. 9. IV. 1904, 1923—1925 och 1926 till denna dag.

Elevantalet har varierat mellan 20—30, bland dem 1/3 svenskar.

Rågö folkskola.

På Rågoöarna (Stora och Lilla Rågö) har skolundervisningen egentligen börjat omkr. år 1860 som söndagskola på Lilla Rågö i Poars gård. Från 1870 har det varit mera regelbunden skolgång. — 1836 byggdes det första skolhuset på Stora Rågö, dit skolan nu flyttade. Detta skolhus nedrevs emellertid och ett nytt uppfördes på Lilla Rågö 1901. Där arbetar skolan ännu i denna dag — eleverna från Stora Rågö besöka samma skola och måste under tiden, då förhållandena äro dåliga, bo på skolan eller hos bekanta på Lilla Rågö. — År 1912 utfördes en grundlig remont, varvid även skollokalen utvidgades.

Skolan arbetade först som söndagsskola, från 1870-talet till 1916 har den varit en vanlig treklassig skola. Från denna tid och egentligen under självständighetstiden utökades klassantalet till 4. Från 1923 fick skolan också en V klass och utvidgades nästa år till sexklassig skola.

Elevantalet ha varierat:

1870—1880 8—12; 1881—1890 10—15; 1891—1900 10—18; 1901—1910 8—25; 1911—1920 18—28; 1921—1928 16—29.

Följande lärare ha verkat:

- 1) Thomas Österberg, 1860—1877, död 1923,
- 2) Johannes Falk, missin. från Sverige, 1877/78, död för några år sedan,
- 3) Gustav Brandt, 1880—1882 (födelsedag se Höbring),
- 4) Johan Palmkron, 1882—1889,
- 5) Mihkel Arm, 1891—1893,
- 6) Johannes Vestersten, 1898—1906,
- 7) Johannes Pöhl, 1906 till denna dag.

Wichterpals svenska skola.

Fr. o med den 1. okt 1919 blev anställd som andra lärare vid Wichterpals folkskola (IV klassig då) en svenskkunnig lärare. Svenskan var obligatoriskt undervisningsämne för barn med svenska till modersmål. — Från denna dag och detta år vidtager således i Wichterpal skola på nytt svensk undervisning. Men även tidigare hade förkommit svensk undervisning i religion för svenska barn. Med förryskningstidens början upphörde dock denna undervisning.

Undervisningen år 1919 försiggick i skolan i Puuna (skolhuset än beläget vid Wichterpals kommunalhus). Även den tidigare undervisningen hade försiggått på samma ort.

I den äldsta redogörelsen över skolorna, som man kan komma över i kyrkoarkivet i Kors, anmärker pastor A. Assmuth år 1870/71, att skolhuset är nytt, nyligen färdigbyggt och rymligt och att han har invigt det under de första månaderna under sin vistelse i Kors.

Läraren Johannes Palmkron var före julen försöksvis lärare och fick till en början endast 50 Rbl. i lön. Efter julen fick skolläraren Johannes Palmkron av församlingen 130 Rbl.

Svenska skolan arbetade som privatskola i Uggle från den 1. nov. 1920—1. aug. 1921. Från den 1. aug. 1921 är svenska skolan förenad med den estniska skolan och existerar där som parallellklass. Skolan är inrymd i Wichterpals herrgårdsbyggnad. Den estniska skolan flyttade från Puuna till herrgården också 1. aug. 1921.

Sommaren (i augusti) 1925 besökte kapten P. O. Carlander som Riksföreningens representant Estlands svenska bygder. På denna resa besökte också kapten Carlander Wichterpals skola, som är Riksföreningens Lokalavdelningens i Borås skötebarn.

Klassernas antal har varit :

1919/20—1922/23 — IV klasser. 1923/24—1924/25 — V klasser.
1925/26—1828/29 — VI klasser.

Efter det skolan blev 4-klassig tager man in barn till skolan vartannat år.

Den estniska skolan blev VI klassig 1928/29. Föregående år voro V klasser obligatoriska.

I Wichterpals 3-klassiga skola fanns år 1910/11 — 44 elever. År 1919/20 — 60 elever, därav 15 svenska. År 1928/29 — 90 elever, därav 12 i svenska klassen. 4 svenska barn ha i år sökt och vunnit inträde i estniska skolans I klass.

I svenska skolan har i medeltal funnits 14 barn. Det högsta barnantalet i klassen har varit 18 barn.

Följande lärare ha verkat här:

Alexander Samberg, född den 1 jan. 1899. från 1 okt. 1919 till 1 aug 1922 och från 1 aug. 1927 till denna dag.

Katarina Hammermann, född den 12. nov. 1894, från 1 aug. 1922 till 1 aug. 1927.

Korkis svenska skola.

Korkis svenskarna voro under en längre tid i avsaknad av egen svensk skola tvungna att sända sina barn till Kors estniska skola. Det hade till följd att svenskan här bland de yngre så gott som helt och hållet höll på att förglömmas. Den 15 okt. 1909 öppnade därför Svenska Odlingens Vänner på sin bekostnad en svensk privatskola i Korkis. Till att börja med arbetade skolan i hyrd lokal, men 1912 byggde Korkishorna själva, med tillhjälp av Svenska Odlingens Vänner, ett nytt skolhus. Den 12. nov. 1914 blev skolan officiell och arbetade som kommunalskola till augusti 1921, då den till följd av det ringa barnantalet likviderades (barnantalets minskning berodde på magtyfus i byn med många dödsfall). Hösten 1925 öppnades skolan ånyo av S. O. V. som privatskola och är det ännu i denna dag. Klassernas antal har under hela tiden till 1925 varit 3, från 1925 är skolan 4-klassig.

Eleverantalet har i medeltal varit : 1909—1921 17 ; 1921 till närvarande tid omkr. 12. — Under de sista åren arbetas varje år med endast 2 klasser, omväxlande med I och III kl. och II och IV kl. Nya elever mottagas vartannat år.

Följande lärare ha varit anställda :

- 1) Nikolaus Blees, 1909—1910,
- 2) Rudolf Timmerman, 1910—1912,
- 3) Joel Nyman, 1912—1918,
- 4) Arvid Nyman. 1918—1921,
Ingen skola till 1925,
- 5) Olga Hallberg, 1925—1927,

- 7) Ida Kivaremees, 1927 till denna dag. Under tiden Joel Ny-
var i krigstjänst voro hans ställföreträdare:
- a) Anton Vesterberg, 1915 3 mån.
 - b) Voldemar Neiman, 1916 2 "
 - c) Albert Palmkron, 1917 —

Nargö folkskola i Harrien.

Nargö folkskola grundades i augusti 1874 av den svenska missionären Petrus Bergsten. Under de första 2 månaderna arbetade skolan i den förra av rysserna nedbrända Nargö St. Maria kyrkan. Därifrån flyttade skolan till Schmidts gård i stora byn. I januari 1876 flyttade skolan in i det nya skolhuset.

I det av missionär Bergsten uppförda skolhuset hölls skola 1876—1914, då kriget utbröt och nargöborna tvingades att lämna ön. År 1920 öppnades skolan igen i ett privat hus i byn Lillängen, enär skolhuset stod nästan fallfärdigt. År 1924/25 remonterades skolhuset grundligt och på hösten samma år (1925) flyttade skolan in, där den ännu i dag arbetar.

Från år 1874 till 1914 var Nargö skola 3-klassig. Alla barn, vilka avslutat 3 klasser, undervisades dessutom en vinter i den s. k. „endagsskolan“ (skola hölls en dag i veckan). År 1920 öppnades skolans IV klass och år 1928 V klassen.

Elevantalet under första decenniet 1874—1884 uppgick i medeltal till 30, 1884—1894 till 31, från 1894 till 1904—29, 1904 till 1914—28, från 1920 till 1928—24.

Första läraren Petrus Bergsten verkade på ön från 1874—1882. Hans efterträdare blev Karl Berg, svensk missionär, 1882—1886. Efter honom blev en este, vid namn Treumann, lärare härstädes från 1886—1887. Under läsåret 1887/88 förblev skolan stängd i brist på lärare. Hösten 1888 valdes Johan Klanmann till lärare. Han verkade här i 22 år, 1888—1910. J. Klanmann var hemma från Nockö, Sutleby, född den 10 VII. 1858, dog den 17 dec. 1927. Hans efterträdare blev Nikolaus Blees, född den 28 dec. 1883 i Höbring by, Rickholtz kommun. Verkar på Nargön 1910—1914. Nästa lärare var Erik Thomsson, född år 1891 i Höbring by, Rickholtz kommun. Arbetade i Nargö skolan 3 år 1920—1923. Thomsson flyttade 1923 till Amerika. Han efterträddes av Hans Westerblom, född på Wormsö år 1899. Efter 3 års lärareverksamhet från 1923 till 1926 flyttade han till Reval. Hösten 1926 valdes Martha Gottkamp, född Blees, till lärarinna för skolan. M. Gottkamp är född i Höbring by, Rickholtz kommun den 24 nov. 1895. År fortfarande lärarinna därstädes.

Runö folkskola.

Om Runö skola saknas närmare uppgifter. Söndagsskolan har där, liksom över allt, varit den egentliga skolans föregångare. För det mesta har det varit församlingens präst och klockare, som skött undervisningen.

Enligt här tillgängliga uppgifter, undervisades till att börja med endast i katekesen, bibliska historien och psalmboken.

Bland lärare voro följande:

Lydia Dreijer, till 1892, död 20 V. 1927,
pastor K. Kalpa, 1892—1896, död 1919,
fru Olga Kalpa, 1892—1896,
Andreas Bisa, 1896, 1897 död 1925,
kyrkoh. Oskar Sevelius, 1897—1902, f. 15. I. 1873,
" A. Zetterkvist, 1909—1914
" Nils Linderstam, 1918, 1919, f. 15. I. 1887,
" Ernst Gordon, 1920—1922, f. 25. IX. 1892,
" Gunnar Schantz, från 1923, f. 15. IV. 1889,
fru Schantz " 1924.

Under mellantiderna, då präst icke fanns, har klockaren skött om undervisningen.

Barnantalet har varit mycket olika, således fanns det 1892 33 barn, 1900 endast 17. F. n. är antalet 32, och arbetar skolan från 1923 med 4 klasser, förut var skolan 3-klassig.

Under pastor Kalpas tid — hans fru var utbildad lärarinna — infördes även nya ämnen i skolan: skrivning, räkning, naturlära och geografi. Under Oskar Sevelius tid tillkom dessutom uppsatsskrivning, poesi och notlära.

Birkas Folkhög- och Lantbruksskola.

Birkas Folkhögskola började sin verksamhet hösten 1920 och invigdes för sitt ändamål den 6 november 1920. Nuvarande lokaler i Birkas herrgårdsbyggnad voro ställda till förfogande av Estniska staten. Under mer än ett årtionde hade ledande estlandssvenskar drömt om och skisserat planer för en svensk ungdomsskola, men den ryska regimen och det senare följande världskriget omöjliggjorde varje dylik plan. Med freden och Estlands självständighet kom förutsättningar att förverkliga folkhögskoletanken. Den blev också verklighet, och år 1928 har den nya skolan avslutat sin 8: de vinterkurs.

Skolan har grundats och ledes av föreningen Svenska Odlingens Vänner i Estland. Föreningens centralstyrelse jämte Nuckö lokalavdelningens styrelse utgör styrelse för skolan. Centralstyrelsens ordförande är lektor Hans Pöhl, Reval, samt sekreterare och kassör svenske folksekreteraren Nikolaus Blees, Reval.

Skolan är inregistrerad under estniska jordbruksministeriet som jordbruksskola („põllutöökool“) med rätt till inrymmande av folkhögskoleämnena i kurserna, och erhål-

ler skolan från Estniska staten anslag till lärarelö-
nerna. Riksföreningen för svenskhetens be-
varande i utlandet har lämnat sitt bistånd för sko-
lans grundande och utveckling. Sveriges regering
och riksdag har genom medgivande av sökt statsbi-
drag under senaste åren givit skolan ett stöd, som varit
av största betydelse för dess verksamhet och bestånd.

Utom för de ordinarie vinterkurserna har skolan vid
ofta förekommande tillfällen använts för kortare jordbruks-
och föreläsningsskurser, diskussions- och föreningsmöten
lärarekonferenser, ungdomsfester, m. m. Tre sommarkur-
ser för de svenska folkskollärarna ha varit förlagda till
Birkas.

Senast gällande kursplan för skolans vinterkurser
har upptagit följande ämnen och timantal:

1) Modersmålet (Svenska språket)	75	timmar
2) Estniska språket	50	"
3) Historia och Geografi	75	"
4) Matematik och fältmätning m. kartritning	75	"
5) Hälsolära	25	"
6) Fysik	50	"
7) Kemi	50	"
8) Botanik	50	"
9) Zoologi	25	"
10) Jordbrukslära	100	"
11) Jordförbättring	25	"
12) Trädgårdsskötsel	25	"
13) Husdjurslära	100	"
14) Veterinärlära	25	"
15) Mjölkhushållning	25	"
16) Lantbruksekonomi m. bokföring	75	"
17) Byggnadslära med ritning	25	"
18) Samhällslära	25	"
19) Sång	25	"
20) Diskussionsövningar	25	"
21) Vävning och handarbete (kvinnl. elever)	250	"
22) Födoämnescykla	50	"
23) Barnavård och hygien	25	"

Härjämte ingår i kursen, som regelbundna turer,
praktiska arbeten med övningar i stallar och å
fältet och särskilt för kvinnliga elever i kök och hushåll
med bakning, matlagning m. m.

Kursen pågår i 6 månader (frånräknat julferierna) eller 25 arbetsveckor med normalt 46 undervisningstimmar pr vecka eller 8 timmar pr dag utom lördagar, då 2 eftermiddagstimmar äro fria. Före första undervisningstimman hålles dagligen morgonandakt, för vilken är anslagen en tid av 15 minuter.

Skolans lärare.

Tidigare ha vid skolan tjänstgjort :

Folksk.-l. Kaleb Andersson, rektor åren 1920—1924,

Agronom Erik Green, lärare och jordbruksföreståndare åren 1920—1924,

Eröken Dicken Axell, lärarinna och husmoder åren 1920—1923,

Fröken Signe Flyström, lärarinna år 1921—1922,

Fru Ingeborg Andersson, lärarinna åren 1922—1924,

Fröken Ester Ljunglöf, lärarinna och husmoder år 1923—1924,

Fröken Martha Blees, timlärarinna åren 1920—1922,

Teol. kand. Per Söderbäck, rektor åren 1924—1927,

Fru Anna Södebäck, lärarinna och husmoder åren 1924—1927,

Fröken Karin Janse, extra lärarinna år 1926—1927.

Nuvarande lärare äro :

Agronom Emil Adalbert, lärare o. jordbr.-förest. sedan 1/8 1924, rektor sedan 1/8 1927,

Fru Ester Adalberth, lärarinna sedan 1/8 1924, husmoder sedan 1/8 1927,

Fil. mag. Sven Fraenki, lärare sedan 1/8 1927,

Fröken Lydia Einbluth, extra lärarinna sedan 20/10 1926,

Folksk.-l. Edvard Tui, timlärare sedan 1/11 1924,

Fröken Agneta Lindström, timlärarinna sedan 20/10 1927.

RÅGERVIKENS SVENSKA SKOLOR.

Rågervik kallades det gammalsvenska fiskarsamhälle, som fanns på det ställe, där nu staden Baltischport är belägen.

Namnet användes numera även för att beteckna viken mellan B-port, Korkis, Wichterpal och Rågö. En stor del av strandborna kring denna vik har tidigare varit svensk. Innevänarne äro numera bönder, sjömän och fiskare, men tidigare voro de vikingar. I viken lågo de i lä med sina skepp. Från de höga stränderna hade de god utsikt över vikens sund. Men allt detta är ett kapitel för sig.

Det är antagligt, att åt svenskarna här på fastlandet har ägnats tidigare alltför lite uppmärksamhet från högre, d. s. v. kyrklig ort. Eller varför är annars svenskheten här så blaserad? Huru skall man annars förklara detta, att skolundervisningen i sin första form, husförhör med barn en gång i veckan, för c-a 60 år tillbaka i Korkis bedrevs på estniska. Och det var då, när icke en ända gård i byn hade estniska som hemspråk. I Wichterpal voro förhållandena något bättre. Skola hölls nämligen även på svenska i Ugga.

St. Mathias socken, dit även Kors och Neve tidigare hörde, intar egentligen märkesställning i Estlands kulturhistoria. Här på St. Mathias prästgård föddes år 1660 (ungefär) Bengt Gotfrid Forselius, svensken och prästen, som blev landets första skolan. I Kors socken grundades Estlands första skola. Efter Forselius död fortsattes skolarbetet i Kors av hans efterträdare Gabriel Gabrielsson Herlinus och major v. Essen.

Med ryska tidens inbrott avstannade skolarbetet. Släktled födas och släktled dö i okunnighet. Först på 1870—1880- talet börjar skolan sin verksamhet. För Rågö är den svensk, för Korkis estnisk och för Wichterpals svenskar i början delvis svensk, delvis estnisk för att till sist helt och hållet under förryskningstiden i lik-

het med landets övriga skolor övergå till ryskan som undervisningsspråk.

Det var således i elfte timmen som Svenska Odlingens Vänner, efter att ha fått sina stadgar stadfästa, år 1909 grundade svenska skolan i Korkis. **Och det skedde i en lyckosam stund.** Ty trots allt slit och släp, som föreningen, skolans lärare och dess vänner och gynnare haft för densamma, har själva idén och den starka tron på företagets framtid verkat uppfostrande och enande på strändernas svenska folk. . Genom skolan satte man ett stopp för förestningen av svenskorterna österifrån. Ty visst är, att mera än ett gammalsvenskt samhälle utmed kusten mellan Narva och Korkis har lyktat sin tillvaro i brist på egna, nationella skolor. Nu blevo barnen i Korkis satta i tillfälle att bevara sitt arv genom egen svensk skola, de blevo i tillfälle att få undervisning i egen hemby. I Svenska Odlingens Vänners historia skall det kapitel, som handlar om Korkis skola, helt säkert betraktas som ett av de vakraste. „Vad du i kärlek vill, kan ej av tiden härjas.“

I Wichterpal arbetar svenska skolon nu det 10-de året. Svenskarna här äro starkt uppblandade med ester. Enskilda gårdar finnas dock, där kärleken till svenskan är stark och äkta. Det är dock betänkligt huruvida ett svenkst skolarbete här i framtiden kan bedrivas under lugna omständigheter.

För svenskhetens fortbestånd i Korkis och Wichterpal bidrager även den omständigheten, att öarnas folk i norr, rågöborna, äro svenskar. Där finns det skola på lilla ön.

Alla dessa skolor ha verkat bildande och väckande bland folket. Därför älskar folket här sina skolor. Därför bär det i tacksam hågkomst Riksföreningen och dess lokalavdelningar i Malmö och Borås, som ha hjälpt skolorna ekonomiskt.

Men det synes, som om de svenska skolorna kring Rågerviken i en framtid ändå voro för svaga och för små i sin nuvarande organisation. I Padis Kloster, i Kors och Wichterpal arbeta estniska skolor med 3—5 lärare.

Enligt ett uttalandens skall, Korkisskola läggas på bredare bas genom att förena skolan i Wihhterpal med Korkis sko-

la. Den sistnämnda skulle i så fall komma att arbeta med två lärare och föreståndarinna för internatet. Kanske kunde man få över till Korkis även barn från Stora Rågö. Självfallet skulle Korkisborna vara mycket glada över en „stere skol“. Skolan skulle komma att verka som kommunalskola. Men detta är ännu blott uttalanden och planer.

De svenska skolorna här behöva ekonomisk hjälp, då kunna de bättre rustade verka för sin uppgift.

Svenskarna kring Rågerviken måste hålla ihop. De behöva ett gemensamt fäste, en folkskola i Korkis med större arbetsmöjligheter än den nuvarande.

A. Samberg.

HÄDANGÅNGNA LÄRARE.

Bland de lärare, som icke mera höra till de levande, må här nämnas följande:

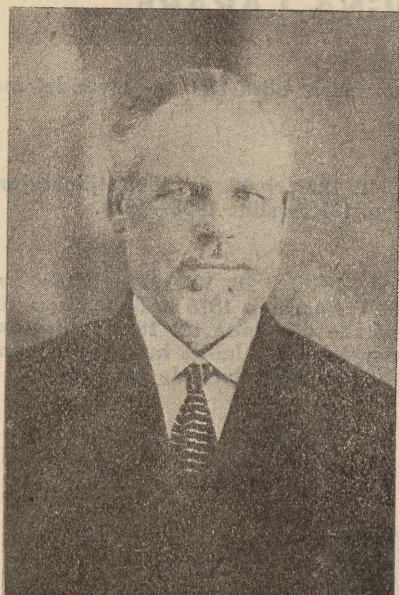
1. Karl Barudd, f. 14. 1. 1889, † 22. 6. 1916, tjänstgjort som lärare i Roslep 1905—1908 o. i Kärrslätt 1908—1913.

2. Johan Dans, f. 25. 4. 1856, † 20. 10. 1927. Efter avlagd lärarexamen vid seminariet i Paschlep 1876 kallades han till lärare i Höbring 1877 och verkade där ända till 1893. Förutom lärarekallet, som han skötte framgångsrikt, ledde han under många år skoldistriktets första av honom själv bildade sångkör.

3. Alexander Heyman, f. 18. 8. 1889, † 10. 7. 1920. Efter slutade studier i Hapsal ägnade han sig i början åt sjömansyrket och annan verksamhet — förkovrade sitt vetande genom självstudier och bistånd av lärarkurser i Åbo och Hapsal — och kallades 1913 till lärare i Sutlep, efter 2 år slutade i Sutlep och antog 1916 lärarplatsen i Roslep, där han verkade till sin död. Lärare Heyman var en mycket ombetrodd man och förutom lärarekallet verksam på olika områden. Skada bara, att han vid så unga år fick sluta. Han dog genom olyckshändelse.

Alexander Heyman.

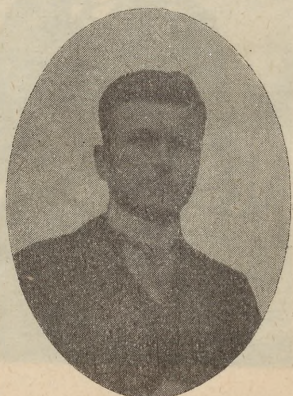

Johan Klanmann.

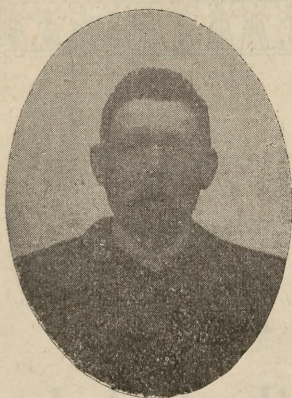
6. Alexander Timmerman, f. 18. 7. 1886, † 21. 8. 1920. Efter att ha genomgått Hapsals stadsskola 1905 och absolverat seminariekursen i nämnda stad 1906 kallades han 1908 till lärare i Roslep, där han verkade till 1915. Han var en mycket ivrig befrämjare av bildningsarbete och föreningsverksamhet, isynnerhet nykterhetsarbetet. En mångkunnig och omtyckt man. Det dåliga hälsotillståndet tvingade honom bara att allt för tidigt dra sig tillbaka från offentlig verksamhet.

4. Johan Klan-mann, f. 10. 7. 1858, † 17. 12. 1927. Genomgått seminariet i Paschlep 1878, tjänstgjort som lärare först på ett par ställen i Estland, sedan kallades 1888 till lärare, klockare och kommunalsekreterare på Nargö, där han verkade i 22 år till 1910. Sedan klockare i Valk, flyttade därpå till Reval och ägnade sig åt predikoverksamhet. Han har dessutom översatt en mängd andliga sånger till estniska.

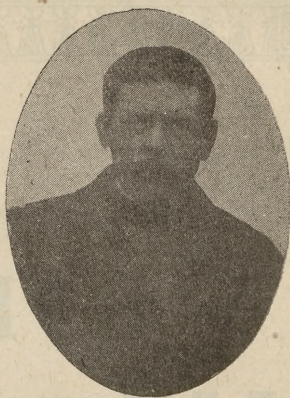
5. Selma Myllylä, f. 24. 5. 1889, † i Finland 5. 6. 1927, genomgått Ekenäs seminarium, förutom lärarinnebefattning i Finland tjänstgjort som lärarinna vid Revals svenska skola 1923—1926.

Alexander Timmerman.

Gustav Tomty.

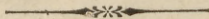

Johan Tomty.

Gustav Tomty, f. 16. 1. 1860, † 27. 1. 1925. Genomgått Paschleps seminarium, lärare i Sutlep 1895—1912, i Österby 1916—1918 o. 1924/1925.

8. Johan Tomty, f. 13. 8. 1868, † 19. 4. 1921. Lärare i Roslep 1901—1903, i Paschlep 1903—1921.

Förutom ovannämnda lärare ha även andra lärare från tidigare data gått ur tiden, men då närmare uppgifter icke kunnat skaffas, omnämnas de icke i denna förteckning. Icke heller har det varit möjligt att få allas porträtter. En del data återfinns emellertid på andra ställen i minnesskriften, även angående de döda lärare, som här icke uppräknats.

BIRKAS

Folkhög- och Lantbruksskola

avser och önskar att från Estlands svenskbygder mottaga ungdomar, som avslutat folkskola och som vilja förvärva ökade kunskaper jämte praktisk duglighet till gagn för sitt framtida livskall. Åt dessa sina elever vill skolan giva vad den förmår av boklig och praktisk utbildning. Därjämte vill skolan medverka till fostran av goda människor och goda medborgare, som med bibehållande och aktandet av sin svenskhet och sitt svenska modersmål göra sitt bästa för att gagna och ära det estniska fosterlandet.

Birkas vill vara svenskungdomens skola och samtidigt en härd och en samlingspunkt för ungdomens kulturella och idéella strävanden.

3501-8101

Alamõnne ja kogu